

- *Судова влада в Україні: сучасна доктрина, механізми та перспективи реалізації (доповідач — академік НАН України Ю.С. Шемшученко)*
- *Наукові повідомлення молодих учених установ НАН України:*
 1. *Молекулярні механізми виникнення точкових мутацій в ДНК (доповідач — доктор фізико-математичних наук О.О. Броварець)*
 2. *Прогнозування тривалості міцності та моделювання процесів повзучості жароміцних матеріалів (доповідач — кандидат технічних наук Р.П. Приходько)*
 3. *Сучасний стан та перспективи розвитку системи пенсійного забезпечення в Україні (доповідач — доктор юридичних наук М.М. Шумило)*
- *Про нагородження відзнаками НАН України та Почесними грамотами НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України (доповідач — академік НАН України В.Л. Богданов)*
- *Кадрові та поточні питання*

ІЗ ЗАЛИ ЗАСІДАНЬ ПРЕЗИДІЇ НАН УКРАЇНИ

21 грудня 2016 року

На засіданні Президії НАН України 21 грудня 2016 р. члени Президії НАН України та запрошені заслухали наукову доповідь директора Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України академіка НАН України **Юрія Сергійовича Шемшученка** на тему «**Судова влада в Україні: сучасна доктрина, механізми та перспективи реалізації**» (стенограму див. на с. 37).

Подальший розвиток України як демократичної, правової, соціальної держави пов'язаний з поглибленням конституційно-правової реформи, що зумовлює необхідність належного наукового забезпечення дієвого механізму захисту прав і свобод особи для реалізації реформи судової влади в Україні. Прийняті Верховною Радою України 2 червня 2016 р. Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» та нова редакція Закону України «Про судоустрій та статус суддів» закладають фундамент для деполітизації та забезпечення незалежності судової влади, створення чесного, прозорого, доступного і справедливого для усіх громадян суду, відкривають реальні конституційно-правові можливості для проведення фундаментальної судової реформи в Україні, основаної на власному досвіді та відповідності європейським стандартам правосуддя.

З метою вдосконалення діяльності судової системи необхідно докласти додаткових зусиль для науково обґрунтованого розв'язання наявних у цій сфері проблем. Насамперед потребує уточнення на рівні Основного Закону України питання застосування принципу верховенства права при здійсненні правосуддя та його кореляції з принципом верховенства закону. Зусилля держави мають бути також спрямовані на вирішення спірних питань організації судової системи, однозначне закріплення і реалізацію триланкової системи судоустрою та забезпечення принципу спеціалізації судової влади. У цьому контексті потребують наукового доопрацювання положення

Доповідь академіка НАН України Юрія Сергійовича Шемшученка

Закону України «Про судоустрій та статус суддів», оскільки нинішня його редакція створює загрозу консервації сучасної, надто складної і не в усьому досконалої системи судоустрою. Невизначеність у питаннях структури і статусу вищих спеціалізованих судів, місця адміністративної юстиції у системі судоустрою спричинятиме внутрішні протиріччя у судовій системі, ускладнюватиме забезпечення єдності судової практики.

Одним із подальших напрямів розвитку доктрини судової влади є розробка концепції правохисної функції прокуратури з урахуванням досвіду країн Європи щодо повноважень органів прокуратури у «некримінальній сфері».

Удосконалення судової системи України та ефективне впровадження реформ у цій сфері ставить важливі завдання перед академічною юридичною наукою, зокрема перед Інститутом держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Інститутом підготовлено пропозиції та зауваження: до Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та процесуальних законів щодо додаткових заходів захисту безпеки громадян»; до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення ролі громадянського суспільства в боротьбі з корупційними злочинами» (реєстр. № 1165); до проекту постанови пленуму Вищо-

го спеціалізованого суду України «Про судову практику у справах про постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови»; до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (щодо забезпечення реальної відкритості правосуддя) (реєстр. № 2078 від 23.01.2013 р.); до проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України щодо посилення гарантій незалежності суддів» (реєстр. № 2522а від 04.07.2013 р.); до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (щодо забезпечення європейських стандартів публічності у судовій системі) (реєстр. № 2019 від 15.01.2013 р.); до проекту Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо посилення відповідальності за вчинення злочинів службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище) (реєстраційний номер 2405а); до проекту Закону про внесення зміни до статті 364 Кримінального кодексу України щодо відповідальності за зловживання владою або службовим становищем при виконанні Закону України «Про очищення влади» (реєстраційний номер 2314); до проекту Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України (щодо невідворотності покарання за окремі злочини у сфері господарської діяльності, у сфері службової діяльності та окремі злочини проти правосуддя) (реєстраційний номер 2324а-4).

Підготовлено та направлено аналітичні записки для зацікавлених державних органів України: «Щодо модернізації стратегії і тактики протидії корупції в Україні» (Комітет Верховної Ради України з питань запобігання і протидії корупції, Комітет Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя); «Щодо розвитку кримінальної юстиції у сфері протидії корупційним злочинам проти правосуддя» (Комітет Верховної Ради України з питань запобігання і протидії корупції).

Видано монографії «Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку» (за ред. І.Б. Усенка); «Протидія злочинам у сфері службової діяльності (криміно-

логічні, кримінально-правові та кримінально-процесуальні проблеми» (О.М. Костенко, О.О. Кваша, М.І. Сірий та ін.); «Вступ до теорії судової влади. Суспільство. Правосуддя. Держава» (С.В. Прилуцький).

Проведено міжнародну науково-практичну конференцію «Корупція як загроза національній безпеці України: попереджаємо, протидіємо, переслідуюємо» (Київ, 29.11.2016) спільно з Координатором проектів ОБСЄ в Україні, Головою Офісу Ради Європи в Україні, Національною академією прокуратури України. У роботі конференції взяли участь і судді Верховного Суду України, ВССУ з розгляду цивільних та кримінальних справ, одна з платформ конференції присвячена темі «Вищий антикорупційний суд: проблеми визначення підсудності, повноважень, організація діяльності».

Разом з тим концептуальні пропозиції вчених щодо реформування судової влади часто залишаються поза увагою і не завжди використовуються владою. Удосконалення судової системи України та ефективне впровадження реформ у цій сфері ставить важливі завдання перед академічною правовою наукою. Їх успішне вирішення потребує посилення координації творчої діяльності Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України з Національною академією правових наук України та Інститутом законодавства Верховної Ради України, посилення їх співпраці з судовими органами, що сприятиме виробленню узгоджених концептуальних підходів та прогнозів розвитку судової реформи в Україні, забезпечить її належну наукову обґрунтованість.

В обговоренні доповіді взяли участь перший віце-президент НАН України академік НАН України А.Г. Наумовець, Голова Верховного Суду України кандидат юридичних наук Я.М. Романюк, професор Юридичної школи Дікінсона Університету штату Пенсильванія (США), почесний професор Лондонського університету, іноземний член НАН України і НАПрН України член-кореспондент Міжнародної академії порівняльного права Уільям Елліот Батлер, почесний президент Національної академії правових наук України академік

НАН України В.Я. Тацій, директор Інституту законодавства Верховної Ради України член-кореспондент НАН України О.Л. Копиленко, директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України академік НАН України Я.С. Яцків (стенограму див. на с. 40).

За підсумками заслуханої доповіді та її обговорення Президія НАН України схвалила діяльність Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України щодо наукового обґрунтування здійснення реформи судової влади в Україні на сучасному етапі та постановила, що Інституту слід:

1. Посилити координацію з Національною академією правових наук України та Інститутом законодавства Верховної Ради України, розширити співпрацю наукових установ із судовими органами з метою розширення і поглиблення наукових досліджень проблем судової влади.

2. Здійснити у 2017 р. наукове дослідження щодо вдосконалення кримінально-правового забезпечення охорони правосуддя в Україні і опублікувати його результати.

3. Підготувати для Комітету Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя аналітичну записку «Актуальні проблеми правосуддя в Україні та шляхи їх вирішення», розробити пропозиції щодо вдосконалення конституційних положень про застосування принципу верховенства права при здійсненні правосуддя.

4. Зосередити увагу на дослідженні концептуальних засад організації і діяльності судової влади, подальшому удосконаленні відповідного законодавства, усуненні причин правопорушень і корупції.

5. Розширити практику надання науково-експертної допомоги органам судової влади.

6. Забезпечити щорічне проведення наукових конференцій, круглих столів, семінарів тощо з проблем організації та діяльності судової влади. Зокрема, провести у вересні 2017 р. круглий стіл «Проблеми ефективності судової влади».

7. Продовжити видання разом із Вищим спеціалізованим судом України з розгляду ци-

Виступ доктора фізико-математичних наук Ольги Олександрівни Броварець

Виступ кандидата фізико-математичних наук Руслана Павловича Приходька

Виступ доктора юридичних наук Михайла Миколайовича Шумила

вільних і кримінальних справ фахового журналу «Часопис цивільного і кримінального судочинства», а з Київським апеляційним судом — журналу «Судова апеляція», а також розширити популяризацію знань про судову реформу у засобах масової інформації.

* * *

Далі члени Президії і запрошені заслухали наукові повідомлення молодих учених НАН України.

У виступі провідного наукового співробітника Інституту молекулярної біології і генетики НАН України доктора фізико-математичних наук **О.О. Броварець** на тему «**Молекулярні механізми виникнення точкових мутацій в ДНК**» йшлося про те, що автором уперше було виявлено нову, принципово важливу для розуміння природи спонтанного та індукваного аналогами нуклеотидних основ точкового мутагенезу фізико-хімічну властивість пар основ із вобл- та вотсон-кріківською геометрією взаємно перетворюватися внутрішньопарним перенесенням протонів. Це дозволяє зрозуміти, з одного боку, в який спосіб неправильні пари основ ДНК набувають ензиматично-компетентної конформації безпосередньо у гідрофобній кишені впізнавання високоточної реплікативної ДНК-полімерази, а з іншого — механізм мутагенної таутомеризації вотсон-кріківських пар основ ДНК. Уперше показано, що цей процес відбувається без розриву пар та без прямої участі молекул води, контролюється високостабільним перехідним станом — тісною іонною парою і підтримується патернами специфічних міжмолекулярних взаємодій, які послідовно змінюються вздовж внутрішньої координати реакції таутомеризації. Вперше створено внутрішньо несуперечливу, логічно замкнуту теорію спонтанного точкового мутагенезу. Зроблено висновок про те, що спонтанні точкові мутації еволюційно запрограмовані в електронній будові канонічних основ ДНК і є невідворотним процесом.

У виступі старшого наукового співробітника Інституту проблем міцності ім. Г.С. Писаренка НАН України кандидата технічних наук

Р.П. Приходька на тему «**Прогнозування тривалої міцності та моделювання процесів повзучості жароміцних матеріалів**» (див. с. 70) було зазначено, що значна частина елементів конструкцій сучасної техніки перебуває під дією тривалого навантаження в умовах високих температур. Це, наприклад, деталі парових і газових турбін, реактивних двигунів, атомних реакторів, обладнання металургійних печей, технологічних установок з переробки нафти і газу, парових котлів та багато інших відповідальних конструкцій. Для прогнозування їх деформування та несучої здатності потрібні ефективні методи розрахунку, які б враховували наявність деформацій повзучості та зміну механічних характеристик матеріалу в процесі експлуатації. Сьогодні надзвичайно гостро стоїть проблема обґрунтованого подовження ресурсу з гарантованою функціональною придатністю елементів конструкцій теплоенергетики до 300 тис. годин і більше, виходячи з експериментальних даних обмеженого терміну досліджень. Тому вивчення процесів повзучості і тривалої міцності складнолегованих жароміцних сплавів та розроблення ефективних методів прогнозування процесів повзучості й тривалої міцності є актуальним завданням інженерної практики, що має вагоме наукове і прикладне значення.

У роботі наведено розв'язок науково-технічної задачі екстраполяції діаграм тривалої міцності для довговічностей у 300 тис. годин і більше. На основі отриманих експериментальних даних, а також результатів інших авторів, розроблено новий метод екстраполяції діаграм тривалої міцності. Прогнозування тривалих процесів деформування здійснюється за допомогою базових діаграм і функції нев'язки. Пропонується два варіанти моделі, коли для сімейства діаграм тривалого деформування виконується гіпотеза єдиної кривої і коли таке припущення призводить до значних похибок. Розроблено методики конкретизації визначальних співвідношень для вищезазначених випадків.

Продемонстровано переваги такого підходу при екстраполяції діаграм тривалої міц-

ності порівняно з методиками прогнозування Ларсона—Міллера, Орра—Шербі—Дорна, Менсона—Хеферда, Труніна та методом базових діаграм В.В. Кривенюка. Визначено межі використання запропонованих характеристик матеріалів для робочих діапазонів напруження і температури.

Старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України доктор юридичних наук **М.М. Шумило** присвятив свій виступ **сучасному стану та перспективам розвитку системи пенсійного забезпечення в Україні** (див. с. 76).

Пенсійне забезпечення є фрагментом економічної системи України, а правовідносини у пенсійному забезпеченні — це правові зв'язки, які дозволяють йому не просто існувати, а ефективно функціонувати. Пенсійні права — одні з ключових соціальних прав, визначених Конституцією України, законами України, міжнародними правовими актами. Реалізація цих прав є одним із першочергових завдань науки права соціального забезпечення й органів державної влади, що здійснюють правореалізацію у цій сфері.

Кризовий стан пенсійного законодавства, необхідність формування новітньої доктрини пенсійного забезпечення, зміна загальнотеоретичних акцентів у наукових дослідженнях становлять особливий інтерес для науковців і зумовлюють необхідність їх детального дослідження та переосмислення. Суттєвих оновлень потребує пенсійне законодавство, особливо в частині запровадження накопичувальної пенсійної системи, реформування спеціального пенсійного забезпечення, закріплення міжнародних соціальних стандартів. Актуальними є питання кодифікації відповідного законодавства.

Беручи до уваги значні досягнення української науки права соціального забезпечення з цієї проблематики та сучасні виклики, що стоять перед соціальною сферою України, виникає необхідність запропонувати нові підходи та шляхи вирішення теоретичних і практичних проблем. Об'єктивно є потреба у розробленні нової концепції правовідносин у пенсійному

забезпеченні в Україні, що не лише може стати основою заміни теоретичної парадигми пенсійного забезпечення, а й сприятиме ефективному реформуванню пенсійного законодавства України та вдосконаленню правозастосовної практики.

Гострою проблемою залишається реформування спеціального пенсійного забезпечення, до якого належить пенсійне забезпечення військовослужбовців, науковців, осіб, які працюють у важких та шкідливих умовах праці. Наскрізною проблемою національної пенсійної системи є її неверифікація, як невід'ємна складова її ефективності.

* * *

Члени Президії НАН України розглянули також низку поточних питань:

- погодили новий склад редакційної колегії журналу «Світогляд»;
- затвердили скориговані плани підготовки та випуску видавничої продукції видавництвами НАН України у 2016 році;
- прийняли рішення про видання у серії «Біобібліографія вчених України» книг «Леонід Андрійович Пастур» та «Євген Якович Хруслів».

* * *

Крім того, Президія НАН України ухвалила низку організаційних і кадрових рішень.

Призначено:

- доктора технічних наук **Попова Михайла Олександровича** на посаду директора Державної установи «Науковий центр аерокосмічних досліджень Землі Інституту геологічних наук НАН України», увільнивши його з посади заступника директора з наукової роботи цієї установи;
- академіка НАН України **Лялька Вадима Івановича** почесним директором Державної установи «Науковий центр аерокосмічних досліджень Землі Інституту геологічних наук НАН України», увільнивши його з посади директора цієї установи за власним бажанням у зв'язку із закінченням строку повноважень і залишивши на посаді головного наукового співробітника цього центру;
- кандидата фізико-математичних наук **Лубкова Михайла Валерійовича** на посаду директора Полтавської гравіметричної обсерваторії Інституту геофізики ім. С.І. Субботіна НАН України;

- члена-кореспондента НАН України **Русанова Андрія Вікторовича** на посаду директора Інституту проблем машинобудування ім. А.М. Підгорного НАН України, увільнивши його з посади заступника директора з наукової роботи цієї установи;

- академіка НАН України **Мацевитого Юрія Михайловича** почесним директором Інституту проблем машинобудування ім. А.М. Підгорного НАН України, увільнивши його з посади директора цієї установи за власним бажанням у зв'язку із закінченням строку повноважень і залишивши його на посаді завідувача відділу моделювання та ідентифікації теплових процесів цього інституту;

- доктора технічних наук **Прокопенка Віталія Анатолійовича** на посаду директора Інституту біологічної хімії ім. Ф.Д. Овчаренка НАН України, увільнивши його з посади заступника директора з наукової роботи цієї установи;

- доктора біологічних наук **Афанасьєва Сергія Олександровича** на посаду директора Інституту гідробіології НАН України, увільнивши його з посади заступника директора з наукової роботи цієї установи;

- академіка НАН України **Романенка Віктора Дмитровича** почесним директором Інституту гідробіології НАН України, увільнивши його з посади директора цієї установи за власним бажанням у зв'язку із закінченням строку повноважень і призначивши на посаду радника при дирекції цього інституту;

- члена-кореспондента НАН України **Чабая Віктора Петровича** на посаду директора Інституту археології НАН України;

- академіка НАН України **Толочка Петра Петровича** почесним директором Інституту археології НАН України, увільнивши його з посади директора цієї установи за власним бажанням у зв'язку із закінченням строку повноважень;

- академіка НАН України **Андона Пилипа Іларіоновича** на посаду директора Інституту програмних систем НАН України;

- члена-кореспондента НАН України **Гриценка Володимира Ілліча** на посаду директора Міжнародного науково-навчального центру інформаційних технологій та систем НАН України та МОН України;

- члена-кореспондента НАН України **Харченка Валерія Володимировича** на посаду директора Інституту проблем міцності ім. Г.С. Писаренка НАН України;

- академіка НАН України **Грінченка Віктора Тимофійовича** на посаду директора Інституту гідромеханіки НАН України;

- академіка НАН України **Старостенка Віталія Івановича** на посаду директора Інституту геофізики ім. С.І. Субботіна НАН України;

- доктора фізико-математичних наук **Максимчука Валентина Юхимовича** на посаду директора Карпат-

ського відділення Інституту геофізики ім. С.І. Субботіна НАН України;

- кандидата технічних наук **Скіпу Михайла Івановича** на посаду директора Державної установи «Відділення гідроакустики Інституту геофізики ім. С.І. Субботіна НАН України»;

- доктора географічних наук **Щипцова Олександра Анатолійовича** на посаду директора Державної установи «Науковий гідрофізичний центр Національної академії наук України»;

- кандидата технічних наук **Дунаєвську Наталію Іванівну** на посаду директора Інституту вугільних енерготехнологій НАН України;

- академіка НАН України **Бондаренка Бориса Івановича** на посаду директора Інституту газу НАН України;

- академіка НАН України **Шульгу Миколу Федоровича** на посаду генерального директора Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут»;

- академіка НАН України **Сторіжка Володимира Юхимовича** на посаду директора Інституту прикладної фізики НАН України;

- члена-кореспондента НАН України **Макару Володимира Арсенійовича** на посаду директора Навчально-наукового центру «Фізико-хімічне матеріалознавство» Київського національного університету імені Тараса Шевченка та НАН України;

- члена-кореспондента НАН України **Пехньо Василя Івановича** на посаду директора Інституту загальної та неорганічної хімії ім. В.І. Вернадського НАН України;

- доктора хімічних наук **Бровка Олександра Олександровича** на посаду директора Інституту хімії високомолекулярних сполук НАН України;

- академіка НАН України **Підгорського Валентина Степановича** на посаду директора Інституту мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України;

- члена-кореспондента НАН України **Акімова Ігоря Андрійовича** на посаду директора Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України;

- доктора біологічних наук **Коршикова Івана Івановича** на посаду директора Криворізького ботанічного саду НАН України;

- академіка НАН України **Ворону Валерія Михайловича** на посаду директора Інституту соціології НАН України;

- академіка НАН України **Шемшученка Юрія Сергійовича** на посаду директора Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України;

- академіка НАН України **Морозова Анатолія Олексійовича** на посаду директора Інституту проблем математичних машин і систем НАН України;

- члена-кореспондента НАН України **Трофимчука Олександра Миколайовича** на посаду директора Інституту телекомунікацій і глобального інформаційного простору НАН України;

- доктора економічних наук **Маліцького Бориса Антоновича** на посаду директора Державної установи «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України».

Погоджено кандидатуру:

- кандидата фізико-математичних наук **Білан Ірини Іванівни** на посаду завідувача відділу інформаційних систем в матеріалознавстві та євроінтеграції Інституту проблем матеріалознавства ім. І.М. Францевича НАН України;

- доктора технічних наук **Давиденка Бориса Вікторовича** на посаду головного наукового співробітника Інституту технічної теплофізики НАН України;

- доктора юридичних наук **Джумагельдієвої Гульнари Джумадурдівни** на посаду завідувача відділу проблем господарсько-правового забезпечення економічної безпеки держави Інституту економіко-правових досліджень НАН України.

Відзнакою НАН України «За наукові досягнення» нагороджено:

- завідувача відділу Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України доктора технічних наук **Маринського Георгія Сергійовича** за багатолітню плідну наукову і науково-організаційну працю, вагомий творчий здобуток та значний особистий внесок у розроблення і впровадження у медичну практику новітніх зварювальних і споріднених технологій.

Відзнакою НАН України «За підготовку наукової зміни» нагороджено:

- завідувача відділу Фізико-технічного інституту низьких температур ім. Б.І. Веркіна НАН України академіка НАН України **Хрулова Євгена Яковича** за багатолітню плідну працю вченого-математика і педагога, дієву участь у заходах з інтеграції науки і освіти та вагомий внесок у підготовку наукових кадрів вищої кваліфікації;

- головного наукового співробітника Інституту історії України НАН України доктора історичних наук, професора **Кульчицького Станіслава Владиславовича** за багатолітню плідну наукову і педагогічну працю, вагомий внесок у розвиток історичної науки та підготовку висококваліфікованих наукових кадрів.

Подякою НАН України відзначено:

- трудовий колектив науково-популярного журналу «Світогляд» та особисто заступника головного редактора журналу кандидата фізико-математичних наук **Вавилову Ірину Борисівну** за плідну високопро-

фесійну працю, значні здобутки в організації публікацій результатів сучасних наукових досліджень в Україні та світі і вагомий внесок у популяризацію досягнень вчених НАН України.

Почесною грамотою Президії НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України нагороджено:

- працівників редакції науково-популярного журналу «Світогляд» — члена редколегії журналу, канди-

дата фізико-математичних наук **Жука Ігоря Теодоровича** та співробітника редакції **Вавілова Сергія Сергійовича** — за плідну високопрофесійну працю, значні здобутки в організації публікацій результатів сучасних наукових досліджень в Україні та світі і особистий вагомий внесок у популяризацію досягнень вчених НАН України.

За матеріалами засідання підготувала О.О. МЕЛЕЖИК